4. 4. 2025

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Relativní neúčinnost bezúplatného právního jednání

Odporovatelnost právního jednání je důležitým právním institutem, jenž chrání věřitele před zkrácením jejich práv. V praxi se nejčastěji setkáváme s případy, kdy dlužník převede svůj majetek na třetí osoby bezúplatně, aby se vyhnul plnění svých závazků. Takováto jednání umožňuje platná právní úprava efektivně napadnout odpůrčí žalobou. V tomto článku bychom si připomněli specifika relativní neúčinnosti bezúplatných převodů a zaměřili se na jejich liberační důvody.

Relativní neúčinnost je institut chránící věřitele před jednáním dlužníka, které by ztěžovalo či dokonce znemožňovalo uspokojení věřitelovy pohledávky. Jeho využití nacházíme především v situacích, kdy dlužník nemá dostatek majetku k uspokojení vykonatelné pohledávky věřitele, jelikož umožňuje, aby se věřitel uspokojil i z toho, co z dlužníkova majetku ušlo. Odpůrčí žalobu tak věřitel nepodává na dlužníka, nýbrž na třetí osobu (odpůrce), která od dlužníka majetek získala.

Relativní neúčinnost bezúplatných právních jednání

Podle § 591 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, v platném znění (dále jen „Občanský zákoník“), se neúčinnosti bezúplatného právního jednání dlužníka může věřitel dovolat tehdy, pokud k němu došlo v posledních dvou letech. Prvek bezúplatnosti tak zakládá odpůrčí právo sám o sobě. Jako příklad bezúplatného jednání můžeme uvést třeba darování, vzdání se určitého práva, opuštění věci, uznání neexistujícího dluhu či neuplatnění námitky promlčení. Za bezúplatné jednání lze považovat i dohodu dědiců o rozdělení pozůstalosti, na jejímž základě dlužník nenabyl majetek ve výši odpovídající alespoň jeho dědickému podílu, který by jinak z pozůstalosti (nebýt takové dohody) nabyl.

Podle rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 48/2013, ze dne 22. 12. 2015, se bezúplatnost posuzuje ke dni vzniku právního jednání. V české právní doktríně zůstává spornou otázka existence subjektivní stránky u jednání dlužníka a odpůrce. Obecně však převažuje názor, že klíčové je hledisko objektivní, jakkoliv by měl být určitý prvek úmyslu a vědomosti o obdarování třetí osoby (odpůrce) vždy přítomen.

Liberační důvody

Ustanovení § 591 Občanského zákoníku obsahuje celkem čtyři liberační důvody, při jejichž naplnění se odpůrce může žalobě věřitele efektivně ubránit. Jedná se o následující případy, které bychom podrobněji rozebrali:

a. *Plnění povinnosti stanovené zákonem (§ 591 písm. a)*

Mezi povinnosti stanovené zákonem můžeme zařadit například plnění výživného, náhradu škody nebo vrácení bezdůvodného obohacení. Pro účinné využití tohoto liberačního důvodu ovšem platí, že plnění povinnosti musí mít vždy zákonný základ a musí být v zákonem stanovené výši, jinak nebude bránit odporovatelnosti.

b. *Obvyklé příležitostní dary (§ 591 písm. b)*

Tento liberační důvod je značně subjektivní a musí být posuzován jak z hlediska dárce, tak obdarovaného. V praxi se však typicky bude jednat o dárky k narozeninám, Vánocům či k výročí svatby.

c. *Věnování učiněné v přiměřené výši na veřejně prospěšný účel (§ 591 písm. c)*

Za veřejně prospěšný účel Občanský zákoník v ustanovení § 146 považuje činnost, kterou jednající osoba přispívá k dosažení „obecného blaha" (např. věnování pro charitativní účely). Pro účely obrany vůči odporovatelnosti bude v tomto případě klíčová přiměřenost výše a četnosti věnování – s ohledem na dlužníkovy závazky. Pokud tedy například dlužník, který se „topí v dluzích", věnuje veškerý svůj majetek na charitu, nebude předmětný liberační důvod naplněn.

d. *Plnění, kterým bylo vyhověno mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti (§ 591 písm. d)*

Jako poslední zákon uvádí poměrně nový liberační důvod, zejména pak s ohledem na starší judikaturu, která byla dříve ustálena v závěru, že plnění morálního nebo právního závazku nebrání odporovatelnosti (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 30 Cdo 653/2006, ze dne 26. 9. 2006). Tento závěr je ovšem dnes už překonán a odpůrčí žalobě se lze ubránit i při vyhovění mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti.

V praxi jde o jeden z nejpoužívanějších liberačních důvodů, kterým se odpůrci snaží odpůrčí žalobě (postavené na bezúplatném právním jednání) ubránit. Nejvyšší soud ve svém rozsudku sp. zn. 21 Cdo 867/2018, ze dne 9. 10. 2018, obecně shrnul, jak by soudy měly nahlížet na tento liberační důvod: *„Hodnocení, zda jde o plnění, kterým bylo ve smyslu § 591 písm. d) ObčZ vyhověno mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti, je třeba posuzovat vždy s ohledem na konkrétní okolnosti každého případu a při jejím posuzování je třeba přihlížet zejména k tomu, o jaké konkrétní plnění se jedná, zda je v dané situaci ospravedlnitelné, že tímto plněním třetí osobě dlužník tuto osobu zvýhodní na úkor svého věřitele, zda je dlužníkem poskytnuté plnění za daných okolností přiměřené jeho majetkovým poměrům a zda se poskytnutím plnění podstatně nesnižuje hodnota dlužníkova majetku, v jaké majetkové (popřípadě sociální) situaci se v době právního jednání nacházel nabyvatel plnění a jakou subjektivní hodnotu pro něj toto plnění s ohledem na jeho majetkovou (sociální) situaci představuje, ale i k tomu, zda tímto plněním dlužník skutečně sledoval vyhovění svému mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti. "*

Závěr

Ačkoli právní úprava relativní neúčinnosti sleduje primárně ochranu věřitelů před zkracujícím jednáním dlužníků, existuje stále prostor pro výjimky (liberační důvody) poskytující obranu proti odpůrčí žalobě. Tyto výjimky však musí být vždy dostatečně prokázány a musí splňovat jak zákonné požadavky, tak i obecné pravidlo přiměřenosti. V praxi s tím bude vždy spojeno pečlivé posouzení konkrétních skutkových okolností každého případu, s ohledem na vyvážení zájmů dlužníka a jeho věřitelů.

JUDr. Jindřich Vítek, Ph.D.,
zakladatel advokátní kanceláře Matzner & Vítek a odborný asistent na právnické fakultě

Matzner & Vítek

Anny Letenské 34/7
120 00 Praha 2

Tel.: +420 222 254 555
e-mail: info@matznervitek.cz

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Ban, omezení zpeněžení či zablokování účtu? Jaká máte práva vůči platformě? Ochrana streamerů a dalších tvůrců ve světle DSA
- Povaha sjezdů
- Zaplatit za logo nestačí. Jaká práva skutečně získáváte?
- Výslech advokáta účastníka řízení coby důkazní prostředek
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ke změně klíče pro stanovení příspěvků na správu domu a pozemku, k samotnému stanovení příspěvků a k rozúčtování nákladů na služby
- Byznys a paragrafy, díl 41.: Záruka za jakost v kupní smlouvě
- Dvacet let vlastní cestou. Arthur Braun o svobodě, číslech a lidském elementu advokacie
- Komu náleží vlastnické právo k náhradní veřejné komunikaci postavené investorem?
- AML rizika u luxusních nákupů
- Recentní judikatura Nejvyššího soudu k důvodům neplatnosti usnesení valné hromady
- Tlačítko pro odstoupení od smlouvy jako nový standard spotřebitelského online rozhraní